

ШТА СЕ ЗБИЛО 1887. У ГОДИНИ КАДА ЈЕ ОСНОВАНА АСТРОНОМСКА И МЕТЕОРОЛОШКА ОПСЕРВАТОРИЈА У БЕОГРАДУ

МИЛАН ЈЕЛИЧИЋ

Народна опсерваторија Астрономског друштва "Руђер Бошковић"
Горњи град 16,11000 Београд
E-mail: msjelicic@gmail.com

Резиме: Године 1887. је основана Астрономска и метеоролошка опсерваторија у Београду. Шта је те године било актуелно код нас и у свету, биће саопштено у стотинак причаца-белешки, од којих је 60 нумерисано. Материјал је прикупљан током последњих двадесетак година. Белешке су подељене на астрономске и неастрономске, а ове друге на оне које прате дешавања у нашим крајевима и оне из света. Углавном су то цивилизацијски битне notiце, али има и оних из свакодневног живота. На крају рада је дат списак познатих људи који су рођени и умрли 1887. године. Белешке су нумерисане да би се могле везивати са оним другима које говоре о истим личностима. На пример о Милану Недељковићу, оснивачу Опсерваторије се говори у белешкама бр. 3а, 12а, 19, 20, 26, 28, 32, 34, 36, 37, 40, и 41а. Сложене су хронолошки. Оне које су без тачног датума стављане су на крајеве одељака.

Кључне речи: година 1887, историја астрономије, Астрономска опсерваторија

УВОД

0.) Оснивање Београдске опсерваторије Марта 26. 1887. по старом календару, Милан Кујунџић, министар просвете и црквених послова, (12а,20) донео је решење „Да се за Краљевину Србију подигне провизорна опсерваторија у приватној кући на Врачару у Београду, под управом и руковођењем г. Милана Недељковића, професора Вел. Школе.“

М. Недељковић, који је био у сталној вези са министром, убрзо је закупио кућу предузимача Ернеста Гајзлера, која се налазила на јужној периферији града, на Западном Врачару. Тако је 1887. пре 125 година (текст је писан за 2012. годину), почела са радом прва астрономска опсерваторија у Србији, чији је назив био Провизорна астрономска и метеоролошка опсерваторија.

Слика 1: Милан Недељковић (1857-1950), оснивач и први управник Астрономске и метеоролошке опсерваторије. Снимак је из времена када се српски језик искључиво писао ћирилицом.

Мало о календарима Белешке из Србије, су до 1919. године датиране по старом (јулијанском, „православном“) календару, а са стварањем Краљевине Срба, Хрвата и Словенаца, после ове године по новом (грегоријанском, „католичком“, државном), којим се данас користе скоро све државе света.

Подсетимо да разлика између календара настаје због различитих правила за уметање преступних година. На пример по јулијанском календару је свака четврта година преступна, док су по грегоријанском од вековних година преступне само оне чије су прве две цифре дељиве са 4. Док су у јулијанском календару све вековне године преступне, на пример 1500, **1600**, 1700, 1800, 1900, **2000**, 2100, 2200, 2300, **2400**, 2500 у грегоријанском су то само оне које су означене црним бројевима. Зато разлика између ових календара износи: у XVI и XVII (1601-1700¹) веку 10 дана; XVIII –11; XIX –12; XX и XXI –13; XXII –14; у XXIII и XXIV 15 дана итд.

Прокоментаришимо тврдњу да је решење о оснивању Опсерваторије донето на Благовести. Тачно је само да у нашем XXI и прошлом XX веку 7. априлу по новом календару одговара празник Благовести који се по старом календару увек обележава 25. марта. У XIX веку када је основана Опсерваторија 26. марту по православном календару, који је тада у Србији био и у државној употреби, одговарао је 7. април по грегоријанском календару. Тај дан у српском црквеном календару посвећен је Сабору Арханђела Гаврила, а у загради пише да је то „Оданије Благовести“, тј. дан

¹ Тачније од 1. 1. 1601. до 31. 12. 1700.

одласка Благовести. Али у XX и XXI веку, када је разлика календара нарасла на 13 дана, 7. априлу по новом календару одговара 25. март по старом, односно црквени празник **Благовести**. У наредном XXII столећу 7. априлу ће одговарати 24. март, односно Артемије владика солунски и Преподобни Захарије (Претпразништво, тј. долазак Благовести). Наравно да су по православном календару² Претпразништво Благовести, Благовести и Оданије Благовести увек 24, 25. и 26. марта.

Благовести су један од 12 највећих хришћанских празника (у календару "црвено слово"). Везане су за „благу вест“, коју је тога дана по црквеном учењу, арханђел Гаврило објавио Богородици, да је њу Дух свети одабрао да буде мајка Исуса Христа.

Народ верује да од овог дана више не може да буде зиме, да је дан срећан за калемљење воћа, као и да се може почети са сетвом јарих жита.

Стално пузање православних празника према лету, довешће једног дана да се годишњица Астрономске опсерваторије поклопи например са Ускрсом.

АСТРОНОМИЈА

1. Џејмс Лик сахрањен у својој опсерваторији Јануара 1887. положени су посмртни остаци Џејмса Лика у темеље рефрактора пречника 91 цм. На плочи у подножју телескопа пише: „Овде почива тело Џејмса Лика“. Објектив телескопа је монтиран 31. децембра 1887, а посматрања су после олујних ноћи почела 3. јануара 1888. године.

Опсерваторија је добила име по америчком велепоседнику Џејмсу Лику (1796-1876), који је на наговор географа, геодете и астронома Џорџа Дејвидсона, председника Калифорнијске академије наука, пристао да своје богатство уложи у подизање највеће астрономске опсерваторије на свету. Пре тога је хтео да у центру Сан Франциска подигне пирамиду већу од Кеопсове. Лик опсерваторија се налази на тихоокеанској страни САД, изнад Сан Хосеа, на планини Маунт Хамилтон, на 1290 м.

2. Основано Француско астрономско друштво (Société astronomique de France – SAF). Оснивачка скупштина је захваљујући Камију Фламариону (Camille Flammarion, 1842-1925) одржана 28. јануара. Часопис Ластрономи (L' Astronomie), који је К. Фламарион покренуо 1882. је временом постао орган Друштва.

Наше Друштво је постало члан SAF-а (Membres Titulaires) 4. марта 1936. године. "Сведочанство" су потписали тадашњи председник Жил Бејо (Jules Baillaud, 1876-1960) и секретар Габријела Фламарион (Gabrielle Flammarion,

² Због преласка многих помесних православних цркава на Миланковићев (новојулијански) календар правилније је рећи да је то календар Српске, Руске, Грузијске цркве, Јерусалимске патријаршије и Свете горе.

1877-1962). Габријела, удовица К. Фламариона је 1940. изабрана за почасног члана нашег Друштва. Почасни члан нашег Друштва је био и математичар и астроном Ернест Еклангон, председник SAF-а од 1933-35.

3. Година 1887. је била веома значајна за Ђорђа М. Станојевића из следећих разлога:

а.) Конференција посвећена изради фотографског каталога одржана у Паризу. Сазвао је преко владе Француске контра-адмирал Муше, директор Париске опсерваторије. Од велике помоћи био му је шкотски астроном Дејвид Гил (1843-1914), директор Опсерваторије „Рт Добре наде“.

Небо је подељено на 18 делова. Сваку област је требало да фотографише нека од великих светских опсерваторија и то камером истог типа и истом методом. Планирано је да се небо прекрије са 22 000 фото плоча – свака је обухватала површину $2^{\circ} \times 2^{\circ}$. Снимање је трајало од 1892. до 1950. и није сасвим завршено. За хиљаде референтних звезда су одређене координате. „Мапа неба“ је позната под називима – француским *Carte du Ciel* и енглеским *Astrographic Chart*.

Овом априлском скупу познатом и као Међународни астрофотографски конгрес, присуствовао је и наш Ђорђе М. Станојевић (1858-1921), астроном, физичар и метеоролог. "Извештај о међународном конгресу за фотографију неба је објавио у "Просветном гласнику"12,1891,11, 667-668.

Ђорђе М. Станојевић је завршио природно-математички одсек Филозофског факултета у Београду 1881. године. Као благодетанац (стипендиста) Министарства војног од 1884-1887. провео је на астрономским опсерваторијама у Пулкову, Медону (на овој астрофизичкој опсерваторији, којом је руководио Жил Жансен провео је две године), Гриничу, Потсдаму (код Берлина) и метеоролошким установама у Хамбургу, Кјуу (Енглеска) и Берлину. Као професор Војне академије био је 1892. домаћин Николи Тесли у Београду. Године 1893. је постао професор експерименталне физике на Филозофском факултету Велике школе. Нешто дуже од годину дана 1899/1900. био је директор Астрономске и метеоролошке опсерваторије. Декан Филозофског факултета је био од 1909-1913, а ректор Универзитета од 1913. до смрти у Паризу 1921. Био је склон брзој примени светских техничких достигнућа у српској средини (фотографија у боји, Рендген апарат, противградна одбрана, радио-станица, расхладни уређаји...) Његов највећи допринос је електрификација Србије. Почео је са београдском термоелектраном која је завршена 1893. Тесла није био задовољан када је чуо да ће производити једносмерну струју. Од 1900-1914. године, подигао је девет хидроелектрана од којих је осам производило наизменичну струју.

Ернест Амеде Бартелми Муше (1821-1892) адмирал Француске ратне морнарице, астроном. У Морнарици се бавио хидрографијом, одређивањем географске дужине и картографијом. Улази у ред пионира астрофотографије. Познати су његови снимци пролаза Венере које је начинио 9. децембра 1874. са острва Светог Павла у Индијском океану. Био је 13. директор Париске

опсерваторије, од 1878. до 1892. У време Мушеове управе Париском опсерваторијом, *Милан Недељковић* је био први странац који је завршио њену трогодишњу Астрономску школу, од 1882-1884.

Слика 2: Ђорђе Станојевић (1858-1921), је био управник Астрономске и метеоролошке опсерваторије у Београду 1899/1900.

б.) На челу астрономске експедиције На предлог чувеног истраживача Сунца, француског астрофизичара Жила Жансена, који је припремио програм рада и обезбедио инструментаријум, српска влада је послала Ђорђа М. Станојевића да предводи експедицију која је имала задатак да 19. августа посматра потпуно помрачење Сунца из Петровска (Јарославска губернија, Русија).

Нажалост, Жансенов задатак, фотометријског поређење сјаја пуног Месеца и короне, помоћу специјално конструисаног апарата није успео због честе облачности и велике влажности. О посматрању помрачења поднео је извештај *L' éclipse totale du Soleil du 19 août 1887 observée en Russie (Petrovsk)*.

в.) У издању Француске академије наука објавио је рад *Sur la photographie directe de d'état barométrique de l'atmosphère solaire*, који је настао анализом преко 4000 негатив снимака Сунца на стаклу, начињених између 1871. и 1885. године на Медонској опсерваторији. Сећам се да сам на десетине ових плоча, величине лонгплејке, видео пре више од 30 година у стану покојног уметничког фотографа Александра Павловића на Новом Београду. Неуспешно је покушао да их "утопи" београдској Астрономској опсерваторији.

г.) На Војној академији је 11. јула постао професор физике и механике. Поводом преузимања Катедре за физику 22. септембра је одржао предавање

Васионска енергија и модерна физика. Предавање је исте године штампала "Краљевско-српска државна штампарија".

д.) **Децембра 12. је одржао јавно предавање Небо и његов склоп** у Грађанској касини, а у корист великошколског друштва "Побратимство". Објављено је наредне 1888. године у *Отаџбини* VII, 19, 1-22.

ђ.) **Припрема за женидбу** Ево цитата из писма краљице Наталије, (12г,28,37) жене краља Милана (12г,20,23,24,28,29,37), од 3. јула 1887, које је на француском језику упутила Антонију - Анти Богићевићу, који је марта исте године постао ђенерал:

Драги мој Анто,

после вашег преузетог корака, произилази, изгледа, како ви желите да прихватим Станину оставку [...] за три године, од како је Стана код мене.

Стана Богићевић, Антина кћер, је била дворска дама тј. неудата и отмена дружбеница краљице Наталије Обреновић. Очигледно је да је краљичином писму претходило писмо њеног оца, којим је најављивала скору промену свог статуса. За астронома Ђ. М. Станојевића се удала ипак 3,5 године касније – фебруара 1891. У браку су имали три кћери и сина. Једна од кћери је добила име Наталија.

4. Умро Елвин Кларк (1804 - 19. 08. 1887) чувени амерички оптичар и астроном. По образовању је био сликар. У 40. години живота затворио је атеље и са синовима Џорџом и Елвином Грејамом посвећује се производњи телескопа рефрактора. Њихова фирма „Елвин Кларк и синови“ (Alvan Clark & Sons) развила је технологију за израду врло великих и квалитетних ахроматских сочива. У Кејмбриџпорту (Масачусетс) су почели са 47-цм телескопом Опсерваторије Универзитета у Мисисипију, који је 1862. године био највећи у САД. Следила су сочива највећих пречника у свету: од 66 цм Вашингтонске опсерваторије (1873), од 76 цм Пулковске опсерваторије (1885; телескоп су уништили немачки агресори у Другом светском рату), од 91 цм Лик опсерваторије (1888) и од 102 цм Јеркс опсерваторије (1896). Овај последњи је и данас највећи рефрактор у свету. За израду два последње телескопа заслужан је Елвин Кларк млађи. „Његов“ је и 61-цм телескоп рефрактор Ловелове опсерваторије, који је инсталиран 1896.

Поменимо да је Кларков млађи син испитујући рефрактор од 47 цм открио Сиријусовог пратиоца, Сиријус Б, и да је Асаф Хол са Вашингтонске опсерваторије открио оба Марсова сателита.

5. Јохан Палиса ради пуном паром Рекордер у визуалним открићима малих планета, аустријски астроном Јохан Палиса (1848-1925) је са Бечке опсерваторије открио три. Занимљиво је да је двома дао имена по кћерима свога директора Едмунда Вајса. То су: 265 Ана (нем. *Anna*), коју је открио 25. фебруара и 266 Алина (нем. *Aline*), релативно велики астероид, откривен 17. маја.

Ана и Алина су мале планете главног појаса – удаљене су од Сунца 2,4 и 2,8 АЈ, а обиђу га за 3,8 и 4,7 година. Нагиби орбита су $25,6^\circ$ и $13,4^\circ$. Пречници им се процењују на 24 и 109 километара, а ротирају око својих оса за 11,7 односно 12,3 сати.

Трећу малу планету 269 Јустицију открио је 21. септембра 1887.

Поменимо да је Палиса 1872. постао директор Војнопоморске опсерваторије у Пули. Користећи шест инчни рефрактор (15 цм), открио је 28 малих планета и једну комету. Године 1880. прелази на новоотворену Бечку опсерваторију, тада највећу на свету, на којој открио још 94 мале планете.

6. Постао оперативан главни телескоп Опсерваторије у Ници Рефрактор пречника 77 цм (30,3 инча) и са жижном даљином од 18 м, био је нешто већи од Пулковског (30 инча) из 1885. и Бечког од 27 инча (69 цм), који је завршен 1880. Кратко је био највећи у свету, јер га је наредне 1888. надмашио рефрактор Лик опсерваторије (36 инча).

Захваљујући банкару Рафаелу Бишофсхајму, градња Опсерваторије у Ници је почела 1879. Смештена је усред шуме на надморској висини од 325 м (Мон Гро). Има површину од 35 хектара. Бишофсхајмов пријатељ архитекта Шарл Гарније је пројектовао 15 јединствених објеката. Куполу главног павиљона пројектовао је 1878. Густав Ајфел. Са пречником од 26 м била је највећа у Европи. Иако тешка 100 тона, могао је један човек да је заротира. Убрзо је у ту сврху инсталиран електромотор.

Радећи на екваторијалу пречника 50 цм Огист Оноре Шарлоа је открио 99 астероида. Први, 267 Тирзу, пронашао је 1887. визуалним путем.

7. Постхумно је штампан „Канон помрачења“ (Canon der Finsternisse) аустријског астронома Теодора Ополцера (1841, Праг – 1886, Беч). После 20 година рада (без рачунара) Ополцер је дао податке за 8000 помрачења Сунца и 5200 помрачења Месеца у периоду од 1207. пне. до 2163. године. Канон се показао врло значајним за датирање историјских догађаја, односно за хронологију.

Ополцер је био професор астрономије и геодезије. Посвећен му је кратер на Месецу и мала планета бр. 1492. Његова жена Целестина и кћери Хилда и Агата такође имају своје мале планете.

8. Локијер предложио своју класификацију звезданих спектра Џозеф Норман Локијер (1836-1920) енглески астрофизичар је познат по томе што је 1868. године присуство жуте линије у спектру Сунца приписао постојању новог елемента, коме је дао назив хелијум. Поменимо да је исте године, чак нешто раније, исти елемент, за време потпуног помрачења Сунца у Индији, запазио француски астроном Пјер Жансен.

Локијер (30) је оснивач чувеног часописа Нејчер (Природа); његов уредник је био од 1869. до 1919. године.

9. Подигнута Гудсел опсерваторија Исписница Београдске опсерваторије је Гудсел (Goodsell) опсерваторија у Нортфилду. Градић Нортфилд од 20 000 становника се налази у пољопривредној области америчке државе Минесота. Гудсел опсерваторија има сличну паралелу $44^{\circ} 28'$ и висину 290 м, као Београдска, док јој је дужина $93^{\circ} 09' W$. Припада Карлтон колеџу који је већим делом подигнут на поклон-земљишту трговаца Чарлса Гудсела.

Заменила је првобитну Карлтон опсерваторију која је подигнута 10 година раније, а срушена 1905. Располаже са Кларковим (Alvan Clark and Sons) рефрактором од 8,5 инча тј. палата, који је купљен 1877. и Брашеировим (John Brashear) рефрактором од 16,2 инча (41 цм). Овај други, у време набавке 1890. године, био је шести по величини у Америци, а дванаести у свету. Опсерваторија је од краја 19. века па до краја Другог светског рата давала тачно време железницама западно од Минесоте. Године 1922. је међу првима поседовала фотоелектрични фотометар.

10. Изведен Мајкелсон-Морлијев оглед Познато је да је ваздух преносилац звука. Без њега нема ни говора, ни музике. Зато се сматрало да и светлост мора да се креће кроз неки космички медијум који је назван етер. Полазећи од чињенице да се звук креће различитим брзинама ако се простира у истом правцу и управно на смер кретања његовог извора (или пријемника) у односу на ваздух, Мајкелсон и Морли су експериментом хтели да измере разлику у брзини између светлосних зрака – паралелног и управног на кретање Земље око Сунца. Разлике није било. Закључено је: 1. етар не постоји и 2. брзина светлости је иста у свим правцима. Мерење разлике су вршили интерферометром. Ова разлика се не може установити ни савременим, много прецизнијим интерферометрима.

Изненађујући са становишта класичне физике, резултати Мајкелсон-Морлијевог огледа били су Ајнштајну експериментална основа за стварање Специјалне теорије релативности, коју је објавио 1905. године.

Алберт Абрахам Мајкелсон (1852-1931) амерички физичар јеврејског порекла (рођен у Пољској). Био је први Американац који је добио Нобелову награду за физику (1907). Радио је на астрономским интерферометрима и мерењима пречника звезда.

Едвард Морли Вилијамс (1839-1923) амерички физичар и хемичар. Познат је по прецизном поређењу атомских маса елемената са масом атома водоника.

11. Штампано петнаест радова Илије Милошевића. Наведимо само рад: *Determinazione della latitudine del R. Osservatorio del Collegio Romano* (Одређивање ширине Краљевске опсерваторије Римског колегијума). Ту су затим радови о кометама (Финлај, Барнард) и новооткривеним малим планетама (на пример дао је ефемериде за 264 Либушу), о променљивим звездама, корекције Јармаловог каталога.

Илија Милошевић (5. 9. 1848, Венеција - 5. 12. 1919, Рим) италијански астроном српског католичког порекла. Рецимо нешто више о овоме у нашој средини скоро непознатом астроному. Потиче из породице Милошевић чији су се преци настанили у Доброти поред Боке Которске у XVI веку. За разлику од Бокеља православаца који су насељавали Трст, католици су правили своју "колонију" у Венецији, где се Илија родио.

Са астрономским аматерским радовима Илија је скренуо пажњу професора Универзитета у Падови на себе. Међутим, због ране смрти оца, поморског капетана, морао је да прекине студије. Запослио се у пошти, али је самостално наставио да учи математику, физику и астрономију. Иако без дипломе 1872. побеђује на конкурс за професора наутичке астрономије на Краљевском институту трговачке морнарице у Венецији. Током седам година рада у овој поморској школи успешно се бавио и астрономским посматрањима са њене мале опсерваторије (Пролаз Венере 1874, Меркура 1878, помрачења, окултације и др) којој је одредио географске координате.

Године 1879. прихватио је позив да дође у Рим на положај заменика директора Краљевске опсерваторије Римског колегијума, чији ће управник бити од 1902. до смрти.

У том Колегијуму се школовао и радио 33 године Руђер Бошковић. (12,17,40, 55) Како су се у њему више деценија телескопи преносили и како се посматрало из соба и лођа, не може се рећи да је у њему постојала права опсерваторија. Чињеница да се велика комета из 1744. није могла посматрати навела је младог Бошковића на идеју да се на цркви св. Игнација, која је припојена Колегијуму, направи Опсерваторија. Иако је пројекат одобрен до његовог остварења није дошло за време Бошковићевог живота, јер је црних облака над језуитским редом широм Европе било све више.

Илија Милошевић је као страсни посматрач пратио све актуелне појаве и небеска тела, али је највише пажње посвећивао малим планетама и кометама. Користећи Мерцов рефрактор, екваторијал како је говорио, отвора 25 цм, открио је 1891. године мале планете: 303 Жозефину и 306 Унитас (Јединство). Прву је сам именовао, а другој је кумовао директор Пијетро Такини. Дао јој је име по књизи свог славног преходника и сарадника Анђела Секија, а и у част окончања вишедеценијског уједињавања италијанског народа.

Пажњу астрономске јавности привукао је својим радовима везаним за пролазе Венере 1874. и 1882, рачунима орбита малих планета и комета, посебно мале планете 433 Ерос из 1898. и 1904. године. Бавио се проблематиком хронологије и календара, најавом повратка Халејеве комете 1910, каталогизацијом звезда, ефемеридама, а има и метеоролошких радова, јер је италијанска власт после победе над Папском државом конфисковала Колегијум Романум и Опсерваторију прикључила Централном метеоролошком институту.

Године 2004, италијански астрономи Пијетро Сиколи и Франческо Манца су један астероид С типа, фамилије Хунгарија из главног појаса, њему у част назвали 69961 Милошевић.

У НАШИМ КРАЈЕВИМА

12. Обележено 100 година од смрти Руђера Бошковића (11,17,40,55)
Године 1887. у време обележавања 100 година од смрти Руђера Бошковића српски народ је живео у слободним државама: Краљевини Србији и Кнежевини Црној Гори, у Турској и у Аустро-Угарској. У Аустро-Угарској је живео у подчињеној Краљевини Хрватској и Славонији, којом се управљало из Будимпеште, затим Краљевини Далмацији, која је била у саставу Аустрије и тек преузетој од Турске Босни и Херцеговини. Било је то време националистичких врења, која су наговештавала скори распад ове велике католичке империје. Срби су сањали о уједињењу са Србијом, а Хрвати, који су нешто раније били Илирци и Југославени, о похрваћењу великог броја Срба католика. Српско-хрватска суревњивост владала је и око Дубровника, родног места Руђера Бошковића, чије је католичко становништво говорило српским језиком, који су Дубровчани често називали и "словинским". Мудри Дубровчани су се делегацијама из Београда и Загреба обраћали са: "Добро дошла браћо славјанска". У таквом озрачју је 1887. обележена стогодишњица од рођења Руђера Бошковића у Дубровнику, Београду и Загребу.

а.) Београд Како је обележена годишњица у Београду није познато, јер не постоји синтетички рад посвећен овој теми. Посредено се сазнаје да је 1886. оформљен одбор на чијем је челу био министар просвете Милан Кујунџић Абердар. (0,20). Он је те године од великог сликара Ђорђа Крстића (1851-1907), наручио слику Руђера Бошковића за Народни музеј. Слика је била готова и изложена крајем наредне године у Капетан-Мишином здању.

Поводом годишњице великог природњака у Народном позоришту су се 1. фебруара 1887, присутнима обратили Милан Недељковић (1857-1950) и Светислав Вуловић (1847-1898), а потом је изведена представа „Кеплер“.

Светислав Вуловић, правник по струци, био је један од првих српских књижевних критичара и историчара књижевности, који је велику пажњу посветио и књижевности Дубровника, која је сматрана саставним делом српске књижевности.

Поменимо да је исте 1887, изашло његово дело *Његош, песник српски*.

Није познато шта су и у ком обиму говорили о Руђеру Бошковићу; нису познати њихови радови о њему.

Обележавању годишњице у Београду се очигледно приступило организовано.

Годишњица Руђера Бошковића и заузимања око ње, као и његова Опсерваторија, до сада нису разматрани као фактор који је утицао на Абердарево издавање решења о оснивању Астрономске и метеоролошке опсерваторије.

Слика 3: Руђер Бошковић (1711-1787)
Рад Мате Медовића према оригиналу
из 1756. Уље на платну, 96 x 71,5 cm.
(Народни музеј, Београд).

б.) Дубровник Тродневним обележавањем годишњице руководио је начелник града Влахо Деђуљи (DeGiulli), трговац по занимању. Цитирајмо делове програма:

"I. У суботу 12 Фебруара у вечер отвориће се свечаност расвијетљењем града и музиком. II. У недјељу 13 Фебруара око 10 ура из јутра проћи ће све школе, браће и Дубровачко Радничко Друштво кроз град накићен заставама, носећи ловор-вијенце у Госпу, да их положије пред Бошковићев споменик. Ту ће бити пригодна бесједа, затим ће се пјевати миса, коју ће служити Пресвијетли Бискуп. [...] Дум Мато Водопић [...] III. У понедељник 14 Фебруара остаће град накићен преко цијелог дана, а у вечер на 6 ура држаће се свечана академија у цркви Језувита." У цркви "Св. Ињаџија" су говорили Луко Зоре, филолог, уредник "Словинца" и теолог Вице Медини.

Независно су тим поводом дубровачки исусовци објавили оду "Nel fausto centenario del padre Ruggero Boscovich" (У част стогодишњице оца Руђера Бошковића). Интересантно је да су исте године припадници овог католичког реда, коме је припадао Р. Бошковић, протерани из Дубровника.

У Задру главном граду Краљевине Далмације, којој је припадао Дубровник, годишњица је обележена изласком додатка о Руђеру Бошковићу у тринаестом броју новина проиталијанске Аутономашке (у односу на Хрватску) странке *Il Dalmata*.

в.) Загреб Није се дошло до података о обележавању годишњице, али је познато да је Фрањо Рачки, председник Југославенске академије знаности и умјетности, наручио од фрањевца Мата-Целестина Медовића реплику слике Руђера Бошковића из 1752. године.

М. Медовић је исту наруџбину за израду слике добио и из Београда, од секретара Српске краљевске академије Матије Бана (1887-1892), који је

припадао повећој групи дубровачких интелектуалаца, који су себе сматрали Србима католицима.

Мато Целестин Медовић (1857-1920) је рођен у бројној тежачкој породици на Пељешцу. Као припадник фрањевачког реда наречен је Целестин. Због склоности ка црквеном сликарству сликарство усавршава у Италији од 1880. до 1886. Због неслагања са учитељима и склоности рада са живим моделима враћен је у Дубровник, у коме проводи две године. Године 1887. слика Портрет госпођице Б., а исте године излаже пет слика у Штросмајеровој галерији у Загребу. Од 1888-1893. се школује у минхенској Академији. Ту је 1893. настало његово значајно дело "Баханалија". Враћа се у Дубровник, где скида монашку ризу. У Загребу се дружи са В. Буковцем, осликава иконостасе, међу њима и српске цркве у Бјеловару и унијатске у Крижевцима, слика портрете и у складу са временом бави се историјским композицијама везаним за хрватску прошлост, на пример "Долазак Хрвата". Од 1900. године је све више на Пељешцу, па је на сликама све више морских призора и мртвих природа. Пред крај живота је изгубио вид. Умро је у Сарајеву.

Оригиналне слике Руђера Бошковића Постоје само две оригиналне слике Р. Бошковића и обе се налазе у Дубровнику. Слика из 1752, непознатог италијанског аутора је власништво Збирке икона СПЦ, а слика енглеског сликара Роберта Ед Пајна, (који је у Америци сликао и Џ. Вашингтона) из 1760. године, се налази у Францисканском манастиру.

г.) **Слика Ђорђа Крстића "Јосиф Бошковић, астроном"**, иако непозната нашој јавности имала је буран живот. Рецимо зато нешто више о њеној судбини.

Све је почело приликом мог прикупљања илустрација за књигу "Астрономија у новијој повесници Срба" Ненада Јанковића. У САНУ ми је покојни академик Мирослав Пантић, "Дубровчанин", скренуо пажњу на господствени портрет Руђера Бошковића у његовој канцеларији, који је сликао непознати аутор. У циљу разрешења тајне није помогао ни Народни музеј, који чува Буковчеву слику Р. Бошковића, али сам од вишег кустоса Петра Петровића, сазнао о постојању Крстићеве и Медовићеве слика, које су рађене према већ поменутом италијанском оригиналу из 1752. године. Реплику М. Медовића објављујемо захваљујући љубазности П. Петровића.

Слика "Јосиф Бошковић, астроном", коју је велики сликар Ђорђе Крстић, радио 1886/1887. по нарузби министра Абердара била је изложена 10-12 дана крајем септембра и почеком октобра у скупштинској сали огромног светлог Капетан Мишиног здања ". Поменимо да је ово здање са "365 соба" било најзначајнији културно-просветни објекат Београда XIX века.

Ова слика са стојећом фигуром Руђера Бошковића у природној величини је следећи пут била излагана на Светској изложби у Паризу у „згради за лепе вештине“ од 24. априла до 25. новембра 1900. године. За њу и слике *Цар Лазар, Св. Јован, Св. Никола; Гружанка девојка, Гружанка жена и Анатом*, Ђорђе Крстић је добио сребрну медаљу за сликарство. Излагана је била и на

колективним изложбама у Народном музеју 1901. и 1904. под називом *Лик Руђера Бошковића, научењака*.

Изгледа да ју је публика последњи пут видела у Лондону 1907. под називом *Руђер Бошковић (1711-1787)* на Балканској изложби, заједно са петнаестак других Крстићевих дела. За време Првог светског рата било је планирано да се експонати Народног музеја преселе у Скопље, "другу престоницу Краљевине Србије". Нажалост вагони су стигли само до Косовске Митровице, где их је сустигла аустро-угарска војска. Сандуци су обијани и пљачкани, а и киша је чинила своје на железничкој станици. По наредби окупатора сандуци са музејским збиркама су враћени у Београд.

Марта 1916. смештени су у зграду реквириране Врачарске штедионице (на углу улица Краља Милана - 3ђ, 12г, 20, 23, 24, 28, 29- и Кнеза Милоша). За директне прегледе, чишћење и попис експоната задужени су били Божидар Николајевић и Светозар Зорић (36). Ево два записа о слици Р. Бошковића које је начинио Б. Николајевић:

1. "Платно беше уздуж савијено у свитак. Кад смо га из попуцалог сандука извукли и на поду развили, били смо немило дирнути жалосним стањем слике, али нас је тешила помисао да ће се једног срећног дана она моћи спасти зналачком рестаурацијом"

2. „Поред осталих портретских радова, београдска галерија је располагала и једним портретом великих размера³ и необичне изразитости. Беше насликан један црномањаст, гологлав млађи човек, у ризи калуђера исусовца, крај стола на коме стајаше глобус; чело озарено мисаоношћу, очи крупне, мрке и дубоке, стас витак, *гоштарски*. Одмах осетите да вам са сликарска платна управља свој продорни поглед – генијални дубровачки научењак Руђер Бошковић. Његов лик вам је из далеке прошлости дочарала кичица исто тако генијалног Ђорђа Крстића."

Крајем исте године у Штедионици је отворена изложба која је потрајала „до пред крај рата, када је окупатор велику количину музејских предмета покрао и однео у Беч и друге градове.“ Крстићеве слике Р. Бошковића није било на овој изложби, нити је ико икада видео.

Божидар С. Николајевић (1877-1947), историчар уметности (докторирао 1902. у Хајделбергу), књижевник. После Првог светског рата је једно време био директор Земаљског музеја у Сарајеву.

Ђорђе Крстић (1851-1907) се родио у Старој Кањижи, српском месту на бачкој страни Тисе. Са 16 година је у Београду, да би се у 21, на предлог кнеза Милана, нашао на студијама сликарства у Минхену. Као државни стипендиста (благоејанац) у овоме граду је провео 10 година. Његове најпознатије слике су: *Утопљеница* (1880, откупила је кнегиња Наталија, 3ђ,28,37)), *Анатом (Антрополог, 1880)*, *Бабакај* (дунавска стена у Ђердапу, у

³ Према мојој процени са фотографије дела слике Р. Бошковића, коју смо добили од П. Петровића, њене димензије су 1,3 x 2 м.

олуји 1892-1906), *Св. Сава благосиња Српчад* (Св. Сава са децом из различитих крајева Српства, 1891), *Јосиф Панчић* (око 1890), *Пад Сталаћа* (1900). Уз расправе са конзервативцима о српској историји у цркви, осликао је већи део иконостаса новосаграђене Саборне цркве у Нишу. Радови који су почели 1884. трајали су дуже од једне деценије. У цркву нису могле ући иконе *Смрт кнеза Лазара* и његова хваљена верзија *Св. Сава благосиња Српчад*. Поменути иконостас је нажалост страдао у пожару 2001. године. Са мање проблема осликао је иконостас велике српске цркве у Чуругу (1897). Овај иконостас у белом мермеру је пројектовао његов пријатељ архитекта Михаило Валтровић.

Ћ. Крстић је живео кратко. Умро је у Београду 56. години од последица бронхијалне астме.

д.) **Рад Ђованија Скијапарелија** Поводом Бошковићеве годишњице о његовом подизању Миланске опсерваторије у Брери је 1887. писао Ђовани Скијапарели, али је рад објављен тек 1912. године. Видети рад Владимира Варићака објављен у Раду загребачке Југославенске академије знаности и умјетности бр. 190 из 1912, стр. 3-29.

Ђовани Скијапарели, италијански астроном је широј јавности познат по цртању Марсових канала. На Бошковићевој опсерваторији је радио од 1860-1900. године. Први је показао везу једног метеорског роја – Персеида са кометом – 109П Свифт-Татл. Захваљујући овом открићу опсерваторија је добила 22 цм рефрактор, којим је почео да посматра планете.

13. Календари - реклама СТАРМАЛИ, Нови Сад, година X, бр. 1 од 10. јануара 1887., стр. 8.

"Још се може добити "ОРАО" велики илустровано календар за 1887, који уз сарадњу српских књижевника уређује Стеван В. Поповић, година тринаеста. Цена 50 новч. или 1 динар. Ко поручи најмање 25 ком. за готов новац добија комад по 33 новч. Наручбине ваља упућивати издавалац-штампарији А. Пајевића у Новом Саду.

Тако исто може се добити "ЦАРИЋ", мали календар са сликама за просту г. 1887. Цена је 20 новч. или 40 пара динарских. Препродавци добију за готов новац комад по 12. новч."

14. Из сомборског "Школског листа" коме је 1887. била XIX година излажења. Лист "излази једанпут у месецу. Претплата је за целу годину 1 ф. 50 новчића, а за Србију 4 динара." Уредник и издавач је био "Никола Ћ. Вукићевић управитељ Србске учитељске школе и срб. народних школа сомборских."

а.) **Упражњено учитељско место** – Башахиду тражи се учитељ. Плата 450 ф., три ланца земље, на коју општина порезу плаћа, слободан стан и сламе за огрев. Рок до 28. јануара. (10. јануара 1887., стр.)

б.) *"Свечана прослава СЕДАМДЕСЕТОГОДИШЊИЦЕ србске учитељске школе сомборске и тридесетогодишњице препорођаја србских народних школа у земљама круне Угарске.*

На Ивањ дан ове 1887. године после свечане службе Божије у светопретечевом храму сомборском обдржана је 75 годишња слава од постања србске учитељске школе и тридесетогодишња слава обнове србских народних школа, коју је произвео многозаслужени г. Др. Ђорђе Натошевић." (Бр. 7, "10. Јулија", стр. 105)

в.) **Позив за подршку** "У Боботи, 8. Јунија 1887". су се састали Глишо Шпановић, учитељ боботски, Стева Радић, учитељ трпински, Драг. Протић, парох пачетински и Јован Хорватовић, учитељ пачетински и закључили:

"Да се једини српски педагогични `Школски лист` који у Сомбору под уредништвом честитог и вредног Г. Н. Ђ. Вукићевића излази, што више међу учитељствим и појединим општинама распростре." и да малу претплату на "Школски Лист", који излази два пута месечно "неколико десетина србских црквених обштина и неколико свестних учитеља до сада послаше, а огромна већина или дугује, или лист не држи. У Србији немамо ни једног јединог претплатника, а да нам није 60 претплатника из јуначке Црне Горе, Школски би Лист одавна престати морао са великог неучешћа учитеља, свештеника и обштина наших и са нагомиланих дугова од прошле и нове године." (Бр. 7, "10. Јулија", стр. 122 и 123)

г.) **"ИЗВЕШТАЈ О СРП. УЧИТ. ШКОЛИ У КАРЛОВЦУ [. .]**

Почетком ове шк. године уписало се у ову школу 24 приправника и 12 приправница, свега дакле 36 – Радивој *Коларић* из Сомбора, приправник II раз., иступио је 1/13. Нов. својевољно из завода; а Михаило *Ранајућ* из Брлога, који је био привремено у II раз. примљен, узет је у Новембру у војнике. – Почетком летњег течаја Павле *Миљушевић*, приправник I раз. у Петрињи, пређе овамо у Карловац. Тако је на крају шк. године било свега 35 ученика, и то 23 приправника и 12 приправница. По разредима било их је овако: I р. 8 приправника и 6 приправница, свега 14. – II р. 6 приправника и 2 приправнице, свега 8. – III р. 9 приправника и 4 приправнице, свега 13. – По *завичају* беше их из Хрватске 30, из Славоније 2, из Срема 1, из Бачке 1, из Босне 1." (Бр. 10, 10. октобра, стр. 172,3)

д.) **"ИЗВОД** из записника главне скупштине учитељ. друштва Земунскога котара обдржаване дне 20. Листопада о. г. у Дечу: Председник Адолфо Марковић ставља следећи предлог за закључак: "Главна скупштина учитељског друштва земунскога котара држане данас дне 20. Листопада у Дечу жали над губитком преране смрти дра **Ђорђа Натошевића** (30,41б) глав. школског референта и врховног надзорника свију вјероисповједних србских школа митрополије карловачке, најславнијег србскога педагога, *отца нове србске школе* и великога србскога књижевника к л и ч у ћ : **"Слава неумрлому дру Ђорђу Натошевићу"**! Ову сућут сажалења нека изволи примити достојни му насљедник и управитељ србске учитељске

школе у Сомбору п. н. г. Никола Вукићевић. Попраћено од скупштинара, који су стојећ слушали ову сажалницу са *"Слава дру Борђу Натошевићу!"*

За точност потписа јамчи у Сурчину I. Студенога 1887. Адолфо Марковић, председник и мјестни учитељ." (10. новембра 1887, стр. 191)

ђ.) "У београдској учитељској школи има ове године 255 ученика, и то: у I. одељењу I. разреда 59, у 2. одељењу I. разреда 49, у II. разреду 70, у III. разреду 38, и у IV. разреду 39 ученика. Од кад постоји ова школа, никад није било толико ђака у њој." (Бр. 12, У Сомбору, 10. децембра стр. 207)

15. Рођена Жанка Стокић (24. јануара 1887 - 21. јули 1947) првакиња Народног позоришта у Београду. Специфичним хумором је публику засмејавала до суза. Познато је да је Бранислав Нушић за њу писао улогу Живке у "Госпођи министарки". До 1941. ова представа је изведена преко 200 пута.

Због учествовања у позоришном животу Београда и емисијама Радио Београда под немачком управом за време Другог светског рата, иако дијабетичар, хапшена је и малтретирана од српских комуниста.

Умрла је 1947. године. По њеној жељи, до Топчидерског гробља одвезена је воловским колима у сандуку пуном цвећа. Поворка је била огромна. Споменик јој је подигла њена служавка Магда.

16. Рођен Бора Костић (24. 02. 1887, Вршац – 03. 11.1963, Београд), професионални шахиста, велемајстор. Године 1919. изгубио је у Хавани незванични меч за првака света од тадашњег шампиона Капабланке. Био је првак Краљевине Југославије у шаху 1935, 1937. и 1938. године. Године 1936. је поставио рекорд у игри на слепо, одигравши симултанку на 30 табли. Био је први шаховски глобтротер; од 1923. до 1926. обишао је цео свет. Играо је шах и у Јужној Африци, и на екватору, са индијским махарацама, на Тибету, у Кини, у Совјетском Савезу, на Новом Зеланду, са индијанским поглавицама, давао је шаховске лекције Енрику Карузу...

За време Другог светског рата нашао се у логору јер је одбио да игра турнире „Слободна Европа“ у организацији немачких фашиста. Био је полиглот. Течно је например говорио мађарски и хебрејски.

17. Париска изложба У име своје владе, француски посланик у Београду је 21. марта изразио министру иностраних дела пуковнику Драгутину Франасовићу наду да ће „влада Његовог Величанства" прихватити позив за учешће на Светској изложби, која ће се одржати 1889. године у Паризу. Сматрајући да је Изложба одлична прилика да се свету представе достигнућа Краљевине, влада је прихватила француски позив.

Почетком наредне године, позив за објављивање „Позива на Париску изложбу“ је добило свих 21 редакција дневних новина. Подухват је био општенародни, па успех није изостао. Од 1742 излагача из Србије медаљама и похвалницама награђено је њих 372.

Поменимо да је горе поменута слика Руђера Бошковића, коју је израдио Ђорђе Крстића, била изложена у Паризу 1900. године на следећој светској изложби.

18. Рођен Никола Танурић (04. 04. 1887-1969), трговац и добротвор. Познат је по новосадској четворспратној згради, тзв. *Танурићева палата*. Нове власти су му после Другог светског рата одузеле 3000 м² пословног простора и 60 станова.

19. Три градоначелника Године 1887. Београд је имао три председника Општине, односно градоначелника, како би се данас рекло и то: Михаила Богићевића, 04. 04. 1886 – 04. 02. 1887, Светомира Николајевића 07. 03. 1887 – 01. 09. 1887. и Живка Карабиберовића, 01. 09. 1887 – 30. 12. 1889. Овом последњем је то био други мандат. Његов први мандат од 1879-1884. се у потпуности поклапао са петогодишњим школовањем М. Недељковића у Паризу.

20. Проглашено првих 16 српских академика Именовао их је краљ Милан Обреновић 5. априла (3ђ, 12г, 23, 24, 28, 29, 37). Међу њима је био и Милан Кујунџић Абердар (1842-1893), филозоф, песник, професор Велике школе и политичар. Филозофију је студирао у Бечу, Минхену и Паризу, а завршио на Оксфорду. (0,12а)

Као министар Просвете и љубитељ астрономије на основу дописа М. Недељковића од 2. марта, Абердар је 26. марта 1887. донео решење о оснивању Опсерваторије.

Петог априла је за председника Српске краљевске академије изабран Јосиф Панчић (рођен 5/17. 4. 1814, Утрина, код Брибира). На том положају је остао до смрти, 25. 2/8. 3. 1888.

За секретар Академије је 27. маја изабран академик Матија Бан (1818, Петрово село код Дубровника - 1903, Београд). На том положају је био до 22. фебруара 1892.

21. Априла месеца постављен је камен темељац палате Народне банке Србије у Улици краља Петра, тада Дубровачкој (после Другог светског рата је имала назив 7. јул). Пројекат банке у неоренесансном академизму урадио је бечки архитекта Константин Јовановић. Банка је отворена 1890, а К. Јовановић је одликован орденом Св. Саве. Исти архитекта пројектовао је њено проширење за потребе Народне банке Краљевине СХС. Радови су трајали од 1922-1925. Декоративну пластику и осликавање зидова и сводова извршио је вајар и сликар Пашко Вучетић, родом из Сплита. Од помоћи му је био његов ученик Моша Пијаде, који ће постати истакнути политичар социјалистичке Југославије.

Мало је познато да је на месту велике грађевине била и кућа у којој се родио Бранислав Нушић (1864-1938). Ево шта је о томе написао у својој „Аутобиографији“:

„Родио сам се у једној старој кућици, у близини београдске Саборне цркве. Та кућица доцније је збрисана са земље и наместо ње сад се диже велика палата Народне банке, тако да су данас банчини трезори тачно тамо где је била соба у којој сам се ја родио.“

22. Рођена књижевница Милица Јаковљевић (Јагодина, 22. април 1887 – Београд, 22. децембар 1952), позната под псеудонимом **Мир-Јам**. Објавила је више „сладуњавих“ љубавних прича и романа, који на сликовити начин дочаравају грађанску класу међуратне Југославије. Популарност су стекли њени романи: „Рањени орао“, „То је било једне ноћи на Јадрану“, „Непобедиво срце“, „Грех њене мајке“, „У словеначким горама“ и др. Иако је писала о љубави и браку није се удавала.

Милица Јаковљевић је сестра биолога Стевана Јаковљевића (1890-1962), који је као књижевник стекао популарност триологијом романа под називом „Српска трилогија“.

23. Умро Михаило Катанић мајор српске војске који се истакао у српско-бугарског рату 1885, посебно у борби за Нешков вис код Пирота. Показана срчаност спасила му је живот.

Према записима аустријског публицисте из Трста, Србина Спиридона Гопчевића (26,59), иначе будућег малолошињског астронома, огорчени бугарски војници су заробљеном рањеном капетану Михаилу Катанићу пуцали још једном у груди, а затим му нанели и четири убода бајонетом. Заузимањем бугарског кнеза Батенберга, који је посматрајући српски отпор, високо оценио Катанићеву упорност; лечен је у Цариброду (Димитровграду), па у Софији.

Међутим због "бугарског насиља и безакоња у Пироту" С. Гопчевић се посвађао са кнезом Александром, јер Бугари "не хтедоше строго казнити кривце ових нечувених грозота." Отишао је у Берлин где је 1887. издао "Ратно-историјске студије" у две свеске.

За храбро држање у бојевима, још док је био у заробљеништву, Катанић је произведен у чин пешадијског мајора. Од повреда је умро у Београду 28. априла 1887. године, „у уторак у 2½ сата после подне“ (наравно по јулијанском календару).

Игром случаја, пет дана пре Катанића умрла је у 83-ој години мајка пуковника Драгутина Франасовића, љубимца краља Милана. (Зђ, 12г, 20, 24, 28, 29, 37). Краљев човек од великог поверења постао је 1882. године, када је спречио атентаторку Илку Марковић да пуца по други пут на њега.

24. Бранислав Нушић у затвору Бранислав Нушић, иначе учесник српско-бугарског рата, револтиран што краљ Милан (Зђ, 12г, 20, 23, 28, 29,

37) са свитом није присуствовао и сахрани јунака Катанића, младима се обратио са песмом „Погреб два раба“ (на црквенословенском језику покојник се обично именује као раб Божији). Ево једног стиха из песме која је објављена у „Новом београдском дневнику“:

У Србији прилике су таке
Бабе славе, презиру јунаке
Зато и ви не мучите се цабе
Српска децо постаните бабе.

Због песме су новине просто разграбљене. Прича се да су групно читане за кафанским столовима.

Слика 4: Бранислав Нушић (1864-1938) као вицеkonzул у дипломатској униформи. У својој десетогодишњој дипломатској каријери био је писар у српским конзулатима у Битољу и Скопљу и вицеkonzул у Приштини, Серезу и Солуну. (Из фонда Музеја позоришне уметности Србије)

Иако је сахрани јунака присуствовао цео Београд, младом писцу није било до смеха, јер су о свему одлучивали краљ и српска влада који су испратили баба Франу. Убрзо је осуђен на два месеца затвора. Али увређеном краљу Милану ова казна је била исувише мала. Зато ју је независно српско судство убрзо преиначило у двогодишњу. У самици Пожаревачког затвора му је управник очински забранио писање рекавши: „Да си неписмен ти би данас био ваљан човек“. После 14 месеци проведених у затвору, великог комедиографа спасао је министар Правде Гига Гершић. На суочавању краљ рече Нушићу: „Па зар ви са толико година не потегнусте ни на пандура ни на министра него одмах на краља! Зато вас је требало одмах ударити по челу да се опаметите!“ Решење је нађено у Нушићевом

намештењу за писара у српском конзулату у Битољу. „Боље је да проживи у Македонији него да липше у апсани“, закључио је краљ Милан.

25. 25. маја рођен архитекта Драгиша Брашован Његова најпознатија дела су: Команда Ратног ваздухопловства, Државна штампарија (касније зграда БИГЗ-а) и хотел „Метропол“ у Београду и зграда седишта Дунавске бановине у Новом Саду.

Са Миланом Злоковићем (пројектант Дечије болнице у Тиршовој, која је подигнута на земљишту Старе опсерваторије), Браниславом Којићем (Галерија „Цвијета Зузорић“) и Јаном Дубовићем (Астрономска опсерваторија) 1928. оснива Групу архитеката модерног правца.

Рођен је у Вршцу, а умро је 1965. у Београду.

26. Рођен дон Никола-Нико Милићевић млађи, (3. јуна, село Звечање код Омиша) свештеник и љубитељ астрономије. На Брач, у фрањевачки манастир Пустиња Блаца, довео га је стриц Никола Милићевић, старији, који је у њему био гвардијан. У младости је заволео астрономију и био у вези са лошињским астрономом Спиридоном Гопчевићем (23,59). Уз одобрење и помоћ своје задруге, године 1912. постаје студент математике и астрономије у Бечу. Као познаник проф. др Е. Вајса, дугогодишњег директора тамошње универзитетске Опсерваторије, преузео је после смрти 1918. године, његову астрономску библиотеку. Осам година касније у Бечу је откупио Гопчевићеву астрономску заоставштину. У томе му је помогао Никола Северински, предратни члан нашег Друштва из Беча (поседовао је Њутнов рефлектор пречника од 20 цм). Тако је главни инструмент некадашње малолошињске опсерваторије „Манора“, рефрактор пречника 175 мм, постао главни телескоп Милићевићеве опсерваторије. Са смрћу Н. Милићевића (31) 1963. године Пустиња Блаца је запустела.

Нико Милићевић је изабран за почасног члана нашег Друштва на оснивачкој скупштини која је одржана 22. априла 1934. године.

Успешни откривач бројних малих планета Корадо Корлевић је 9. јануара 1999. из Опсерваторије у Вишњану (Истра) уочио астероид који је добио привремену ознаку 1999 AU₆ и сталну 19241 Милићевић

27. Рођен Петар Палавичини (Корчула, 15. јуни 1887 – Дубровник, 22. 10. 1958). Студирао је вајарство у Чешкој. У Прагу се венчао са Цецилијом Фот 1913. године. Прву самосталну изложбу имао је у Прагу 1919. године. У Београду је 1928. саградио породичну кућу. Од 1925. до 1937. је био професор Уметничке школе. „До неба Југословен“ био је као и многи други уметници, „Србохрвати“, под утицајем Ивана Мештровића, па је и он имао дела везана за косовско предање.

28. У пролеће 1887, краљица Наталија (Фиренца, 1859 - Париз, 1941; 3ђ, 12г, 37) је одбила да се рукује са госпођом Насос, супругом грчког

отправника послова, јер је сумњала да је љубавница њеног супруга краља Милана (3ђ,12г,20,23,24,29,37). Био је то врхунац њихових бројних неслагања и неспоразума у браку који се убрзо окончао.

Лепа Молдавка Наталија Петровна Кешко, чији је отац био руски пуковник, је била омиљена у народу. Са Миланом Обреновићем, "првим српским краљем после Косова" имала је синове Александра, последњег владара из династије Обреновића и Сергеја, који је рано умро.

После убиства њеног сина Александра, припала јој је сва имовина Обреновића, на пример 7700 хектара шуме. Углавном ју је поделила Универзитету и манастирима и црквама које су подигли Обреновићи. Њен необјављени дневник се налази у Ватикану, јер је у Француској прешла у католичку веру.

На први краљевски пар модерне Србије данас у центру Београда подсећају паралелне Улица краља Милана, која повезује Теразије са Славијом и Улица краљице Наталије на савској падини. Пре уселјавања у Опсерваторију Милан Недељковић је становао у Улици краљице Наталије, која се тада звала Абацијска. Отац му је био абација.

На том плацу је Недељковићев син Александар, адвокат, подигао четвороспратницу. После Другог светског рата нове власти су зграду национализовале. У једном од преосталих станова је умрла Недељковићева супруга Томанија 1959. године. Зграда се налази преко пута хотела "Праг". М. Недељковић је умро 1950. у свом "летњиковцу" на Дедињу, који је подигао на имању своје супруге.

29. У Сарајеву почео да излази "ИСТОЧНИК", "Лист за црквено-просветне потребе српско-православног свјештенства Босне и Херцеговине". Први број се појавио 1. јула. Издавач је била Митрополија дабробосанска. Излазио је двомесечно до 1911. године.

Када је 1898. умро митрополит Михаило (37), архиепископ српски, "Источник" му је посветио дужну пажњу, али није смео да се наведе разлог зашто га је са положаја уклонио кнез Милан (3ђ, 12г, 20, 23, 24, 28, 37), познати аустрофил.

Када је краљ Милан 1901. умро у Бечу, његовом опелу у цркви св. Саве је присуствовао цар Фрања Јосиф, а онда је, да би био сахрањен у "Новој Раваници", царским возом превезен у Сремске Карловце.

Од 1987. га издаје Канадска епископија СПЦ.

30. Јула 11. (ноћ 10/11) у (Горњем) Карловцу умро др Ђорђе Натошевић, (14д,41б) преводилац популарне књиге „Астрономија“, енглеског астронома Џозефа Локијера (8). Књига је штампана у Новом Саду 1880. године. Интересантно је да је превео њено немачко издање.

Др Ђорђе Натошевић (1821-1887) је медицину завршио у Бечу. Био је директор Новосадске гимназије, инспектор српских школа у Аустро-Угарској и председник Матице српске. Његовом заслугом основане су

српске учитељске школе у Горњем Карловцу и Пакрацу (данас у Хрватској) и више женске школе у Сомбору, Новом Саду и Панчеву.

31. Рођен Марин Каталинић (Трогир, 20. августа 1887 – Скопље, 2. децембра 1959), први доктор физике Београдског универзитета. Математику и физику студирао је у Загребу и Бечу. У Бечу се дружио са дон Ником Милићевићем (26). Њихово пријатељство је потрајало до Каталинићеве смрти. У Краљевини СХС био је гимназијски професор у Кикинди. Докторирао је у Београду 1927. на тези: „Стојећи таласи циркуларно и елиптички поларизоване светлости“. Предавао је физику у Загребу на различитим факултетима, да би на крају постао редовни професор физике на Филозофском факултету. Године 1947. је постао први руководилац Катедре за физику новоуспостављеног Филозофског факултета у Скопљу. Био је други ректор Универзитета у Скопљу, који је основан 1949. године.

32. 25. августа 1887. рођена је Вукосава, најстарије дете Милана Недељковића.

33. Милан Андоновић је 28. августа је престао да предаје практичну геометрију и основе више геодезије с применом на картографију, које је од 1879. држао на Војној академији.

Милан Андоновић (1849, Пожаревац - 1926, Беч), је био професор геодезије на Техничком факултету Велике школе/Универзитета у Београду од 1879-1924. За време студија у Немачкој је слушао и астрономију. Године 1888. је објавио обиман, преко 550 страница, средњошколски уџбеник астрономије под називом "Космографија".

34. Рођен Ђорђе П. Карађорђевић (27. 08/08. 09. 1887, Цетиње - 17. 10. 1972, Београд) син краља Петра I и принцезе Зорке, кћери црногорског краља Николе Петровића-Његоша. Био је престолонаследник Краљевине Србије од 1903. до 1909. када је право наслеђивања препустио свом млађем брату Александру, каснијем краљу Краљевине Срба, Хрвата и Словенаца, односно Југославије.

У Извештају о раду Астрономске и метеоролошке опсерваторије од 1899-1903, њен управник Милан Недељковић је записао:

На првом месту мени је велико задовољство, што могу овим путем заблагодарити Његовом Височанству Престолонаследнику Ђорђу, који је у пратњи Свога наставника Г. Мике Петровића професора Велике Школе, удостојио Својом посетом нашу Опсерваторију на дан 12. Децембра 1903.

35. Први ловачки клуб у Кнежевини Србији је основан 9. септембра у крагујевачкој кафани "Париз" од стране 15 угледних ловаца. "Крагујевачки ловачки клуб" данас има назив Ловачко удружење "Шумадија".

36. Инж. Светозар Зорић је 24. новембра постао први професор (хонорарни) предмета Наука о машинама Техничког факултета Велике школе. Место је било упражњено од 1880. када је одлуком Народне скупштине предмет Механика и наука о машинама раздвојен на засебне. Исте године је уведен и предмет Астрономија са метеорологијом. Овај чудан двојац је први држао Милан Недељковић школске 1884/85, а који је 1879. упућен на школовање из ових предмета у Париз. Године 1922. С. Зорић (12г) је учествовао у оснивању Машинско-електротехничког, Грађевинског, Архитектонског и Технолошког одсека Техничког факултета. Године 1925. одлази у пензију. Поменимо да је машинско-електротехнички одсек раздвојен 1946. године и да су сви одсеци постали засебни факултети 1948. године.

Светозар Зорић (1853–1931) има врло занимљиву биографију. Његов ујак је био Светозар Милетић првак Срба у Војводини за време Аустро-Угарске, а деца његове рођене сестре учитељице Милене чувена сликарка Надежда Петровић и књижевник Растко Петровић.

Надежду је цртању учио отац учитељ Димитрије Петровић, да би после завршене Више женске школе 1891. радила у атељеу његовог пријатеља, чувеног сликара реалисте Ђорђа Крстића. Пре одласка на студије сликарства код Словенца Антона Ажбеа у Минхен, провела је две године у београдској Уметничкој школи Словака Кирила Кутлика. Ту јој је наставник историје стилова био њен ујак инж. Светозар Зорић, заљубљеник у сликарство.

Светозар Зорић је студије започео на Великој школи, а завршио у Немачкој, где је специјализовао машинство. Пре повратка (1886) у Србију, радио је у Француској, Немачкој и Белгији. Као инжењер запослио се на железници, Учествовао је у организовању Српског бродарског друштва и био технички саветник Главног савеза земљорадничких задруга. Одликован је орденима Светог Саве и Таковским крстом, а у Француској Легијом части. Објављивао је путописе и бавио се сликарством, највише акварелом.

Милан Недељковић у Извештају за 1924. пише да су Аустријанци приликом одласка из Београда 25. октобра 1918. Астрономску и метеоролошку опсерваторију предали Општинском суду у присуству проф. Светозара Зарића и да су њему предали кључеве запачаћених просторија.

37. Митрополит Михаило добио пензију. Због аустрофилства и неверства супрузи Наталији (3ђ,12г,28), краљ Милан Обреновић (3ђ,12г,20,23,24,28,29) је био омражен у народу. Сматра се да је први вид његовог попуштања било решење од 1. новембра 1887. године којим је збаченом митрополиту Михаилу одобрена пензија, али не и право на повратак у земљу. Наиме митрополита београдског и архиепископа српског Михаила (Соко Бања, 1826 - Београд, 1898) због достављања помоћи Србима у Босни и Херцеговини, коју су прикупили руски словенски комитети, кнез Милан је, указом од 18. октобра 1881, удаљио са његовог положаја. На чело Српске православне цркве је поново дошао после Миланове абдикације 23.

фeбруара 1889. године. Покушаји аустроугарског посланика у Београду да се Михаилу спречи повратак у Србију нису успели..

Захваљујући митрополиту Михаилу (29) супруга Милана Недељковића је своје девојачке дане, као Томанија Радаковић провела на школовању у Петровграду. У Петровграду се дружила са кћерима последњег руског цара Николаја II; оног који је 1914. објавио рат Аустро-Угарској после њеног напада на Србију.

38. Лаза Лазаревић, књижевник и лекар купио је кућу у Хиландарској бр. 7 у коју се уселио у августу. Умро је три године касније. Као културно историјски споменик кућа је под заштитом државе.

39. Рођена архитекта Јованка Бончић Катеринић (1887, Ниш –1966, Београд). По завршетку Треће мушке гимназије у Београду уписала је студије архитектуре. Убрзо је 1909. као државни стипендиста студије наставила у Дармштату (Немачка). Године 1913. била је прва жена која је стекла диплому архитекте на тамошњој Високој техничкој школи. У Дармштату се удаје за Украјинца Андреја Катеринича. Пројектовала је Бањску дворану и Блатно купатило у Бањи Ковиљачи, Женску учитељску школу краљице Марије, Ветеринарски факултет, Банске дворе у Бања Луци и др.

40. Завршена градња Крагујевачке гимназије, којој је камен темељац постављен 1885. У крагујевачкој гимназији се од 1889. налазила метеоролошка станица (стација) II реда, чија је централа била у Астрономској и метеоролошкој опсерваторији Милана Недељковића. Једно време професор гимназије је био Недељковићев ђак у Великој школи и главни сарадник у Астрономској и метеоролошкој опсерваторији, Јеленко Михаиловић. На Опсерваторији је испекао сеизмолошки занат, па је 1909. подигао Сеизмолошку станицу на Ташмајдану.

Исте године у Крагујевцу је основан Коњички клуб „Шумадија“.

41. Из "Бележака о просветним и културним, политичким и ратним догађајима у Србији (1872-1929) Војислава Бакића за 1887.

а.) 1. фебруар; „Био сам у позоришту на прослави 100-годишњице откад је умро Јосиф Бошковић философ, астроном, математичар и физичар из Дубровника. (11,12,17,55) Говорили су професори Милан Недељковић и Светислав Вуловић, и била је представа „Кеплер“.

б.) 14. јула; „Новине пишу, да је д-р Ђорђе Натошевић умро 11 о. м. у Карловцу и да је пренесен у Нови Сад.“ (14д,30)

в.) 26. септембар; „Гледао сам слику Ђоке Крстића – Јосиф Бошковић астроном.“

г.) 24. новембра; „Пецић ми рече, да је 21. потписан указ, којим сам ја постављен за *управитеља учитељске школе.*“

д.) 15. децембра; „II. разред се буни против Ж. Симића, што је дао 27 слабих оцена из српске синтаксе!“

Војислав Бакић (1847, Перна, Кордун - 1929, Београд), професор педагогије на Великој школи. Међу Србима је први стекао докторат педагогије (Лајпциг, 1874). Био је деда по мајци Ненаду Јанковићу, нашем највећем историчару астрономије.

42. Крајем године студије на *Faculté de lettres* (Филозофски факултет) на париској Сорбони уписује Богдан Поповић, каснији професор француске и опште књижевности. На државну помоћ је чекао две године. Добијена је из преосталих средстава Милована Миловановића, тадашњег студента права, који ће касније постати министар иностраних послова Краљевине Србије.

Богдан Поповић (1863-1944) је био истакнути теоретичар југословенске књижевности, књижевни критичар и естетичар. Његов ученик и најбољи сарадник је био Јован Скерлић.

Његов рођени брат *Павле Поповић* (1868-1939), историчар књижевности је као ректор Београдског универзитета, 1924–1928, био у „експедицији“ која се у потрази за будућим местом данашње Астрономске опсерваторије 1929. нашла на Фрушкој гори.

43. Стеван Стојановић Мокрањац (1856, Неготин – Скопље, 1914) је школовање на Западу завршио на конзерваторијуму у Лајпцигу 1887. године. По повратку је исте године постао диригент Првог београдског певачког друштва (основано 1853) и наставник музике у Првој београдској гимназији (основана 1839).

Поседовао је изванредну надареност за уметничку обраду народног музичког стваралаштва. Чувене су његове руковети, 15 на броју; у питању су рапсодије настале стилизовањем народних песама из Србије, Црне Горе, Македоније, Бугарске, Далмације и Славоније.

Велики део рада Мокрањац је посветио православној духовној музици. Својом монументалношћу се истиче *Литургија* са чувеном *Херувимском песмом* за коју многи кажу да је "најзначајније остварење хорске музике у Срба".

44. Изашло је најпознатије дело Владимира Карића (1848-1894): "Србија: опис земље, народа и државе" у три тома. Књига је била запажени експонат на Светској изложби у Паризу 1889. године.

Као професор географије у шабачкој гимназији битно је утицао на Јована Цвијића да се посвети науци. Због успешних подухвата везаних за ширење српске просвете у Старој Србији и Македонији био је српски конзул у турском Скопљу од 1899-1893. године.

45. Ево неких информација из Београдских општинских новина, којима је 1887. била 6. година излагања. Овај недељник је континуирано пагинирао странице током целе године, па ће се број странице наћи иза сваке весте.

а.) "Трамвај. Са неким малим изменама г. министар нар. привреде одобрио је (1886.МЈ) општини право на концесију за трамвај. Ако понуђач на те измене пристане, везаће се одмах дефинитиван уговор те ће се претходним радовима одмах моћи приступити." (страна 43)

б.) "Наредба: У след појаве епидемије у Славонији (Осеку) санитарска полиција издала је наредбу да се прегледају на станицама жељезничкој и савској путници који долазе из Осека а да се обрати пажња и на све оне путнике који долазе из Славоније." (страна 60)

в.) Редови вожње на пристаништу и жељезничкој станици Данас не постоји бродска веза између Београдског и Земунског пристаништа. А године 1887. је сваког дана из престонице Краљевине Србије испловљавало по десетак бродова за Земун, који се тада налазио у Ка унд Ка монархији. У тај број нису улазиле четири бродске линије које су преко Београда спајале Земун и Панчево. Поменимо да је Београд тада бродовима био повезан и са Шапцем, Градиштем, Дубравицом, Оршавом (у Румунији) итд.

У време првих сарадника Народне опсерваторије, њен покојни управник др Радован Данић нам је, гледајући са терасе Опсерваторије ка Земуну, са сетом причао да је у својој младости (почетком XX века, прим. аутора) често био у том градићу. Са другарима је на пример ишао бродом у Земун, када се Београдом пронела вест да су се тамо појавиле наочари за сунце.

Те године је чувени воз "Оријент експрес", који је прославила Агата Кристи, полазио из Београда ноћу у 02:40, али се у Београдским општинским новинама не наводи на коју је страну ишао.

Поменимо да је ова прослављена жељезничка путничка линија повезивала на различите начине Париз са Истанбулом, од 1883 до 1977. године, када је укинута. Од 1885. године траса је ишла преко Београда и Ниша, с тим што су се путници због изградње пруге, до 1889. до воза у бугарском граду Пловдиву превозили кочијама. (стр. 139)

СВЕТ

46. 20. јануара су САД и Хавајска краљевина ратификовали уговор по коме су Американци добили право да користе Перл Харбур (насеље на острву Оаху) као поморску базу, а Хавајци повлашћен статус у извозу шећера. Масовни напад јапанских авиона на базу америчке ратне морнарице у Перл Харбуру 7. децембра 1941. увео је САД у Други светски рат на страни Савезника.

47. Јануара 28. почела је градња темеља Ајфеловог торња најпознатијег дела француског архитекте Густава Ајфела (1832-1923). Овај торањ, који је данас знамење Париза, отворен је 31. марта 1889. поводом сто-

годишњице Француске револуције из 1789. године, а у оквиру Светске изложбе.

Градња је трајала две године, два месеца и пет дана. Са висином од 300 м је један од највећих техничких подухвата XIX века. Највиши објекти тог времена су били: Кеопсова пирамида 137 м, Келнска катедрала 156 м и катедрала у Улму 161 м. Ајфелова кула је била највиша грађевина света све до 1931. године, када је у Њујорку изграђен Емпајер стејт билдинг висине 381 м (са антеном 443 м).

48. Лигуријски земљотрес је највећа природна катастрофа која је икада задесила Ривијеру ди Поненте, италијанску обалу на граници са Француском. Земљотрес се десио 23. фебруара изјутра у 05:43. Страдало је преко 600 људи и 8 у суседним француским Приморским Алпима. Епицентар је био у мору у близини места Империја. Земљотрес је изазвао цунами висине до два метра, који је запажен у Ђенови и Кану.

49. Обешени атентатори на руског цара Александра III Атентатори Александар Илич Уљанов, старији Лењинов брат, и четворица његових другова обешени су 8/20 маја 1887. у Шлиселбуршкој тврђави у Санкт Петербургу. Није помогло настојање Лењинове мајке да избави сина. Цар је одбио њену молбу.

Александар Илич Уљанов (1866) који је са одликом завршио Симбирску гимназију, био је и одличан студент Физичко-математичког факултета у Санкт Петербургу. Занешен социјалистичким идејама, које никако да се остваре, пошао је пречицом, односно стопама Србина Николаја Кибалчића⁴, који је обешен пет година раније због убиства цара Александра II.

Заједно са П. Ј. Шјевирјовим, децембра 1886, организовао је „Терористичку фракцију“ партије „Народна воља“, за коју је фебруара 1887. написао и програм. Њени чланови су углавном били студенти. Али, планирани атентат за 1. март 1887, осујетила је царска полиција. Ухапшено је 15 особа, којима је суђено од 15-19. априла 1887.

Вешање брата Александра, јако је потресло Лењина (Владимира Илича Уљанова), јер му је био узор – од њега је на пример чуо за марксизам и у руке добио Марксов „Капитал“.

Исте 1887. Лењин је са 17 година завршио гимназију. На јесен уписао Правни факултет. Због учешћа у студентским немирима ухапшен је пред крај 1887, а затим и избачен са факултета.

⁴ Николај Иванович Кибалчић (1853-1881), руски револуционар српског порекла. Био је идејни творац летећег реактивног возила. Његовим презименом означен је повећи кратер на супротној страни Месеца.

50. 50 година на власти Британска краљица Викторија (1819-1901) је 20. јуна обележила златни јубилеј, 50 година од доласка на трон 20. јуна 1837. Њен дијамантски јубилеј британска империја је обележила 1897. Викторија је иначе најдуже владала од свих острвских монарха.

51. Настао есперанто Најраспрострањенији вештачки међународни језик назван је по псеудониму *Doktoro Esperanto* (*Лекар који се нада*) његовог творца Лудвига Заменхофа. Псеудоним је употребио у „Првој књизи“ (*Unua Libro*), у којој је дао његову граматику. Књига је штампана 26. јула 1887. године у Варшави на руском језику.

Јеврејин Лазар Лудвиг Заменхоф (1859-1917) је био офтамолог и љубитељ филологије. Живео је у граду Бјалистоку у Пољској, која је у то време припадала Руској царевини. Његова песма „Ла есперо“ (Нада) за коју је написана музика, постала је химна есперантског покрета. Есперантисти света сваке године, почев од 1905, одржавају своје конгресе.

Есперанто је лак за учење из три разлога. Граматика је правилна и кратка, речник садржи много међународних речи (корени су углавном из романских и германских језика), а прављење нових речи је доста олакшано и системом префикаса и суфикаса. Ево најчешћих прилога: *kiu* – ко, *kie* – шта, *kie* – где, *kiam* – када и *kiel* – како. Синтакса је углавном словенска.

52. Велике поплаве у Кини После обилних падавина слабе насипе је 28. септембра пробила Жута река (Хоанг Хо). Поплављено је око 15 000 km². Процењује да су велике воде усмртиле од 900 000 до 2 милиона становника. У овој природној катастрофи страдало је много људи и од заразних болести.

53. Патентирана грамофонска плоча Амерички проналазач јеврејског порекла, рођен у Немачкој, Емил Берлинер (1851–1929) патентирао је грамофонску плочу 8. новембра 1887. Пре његовог проналазак звук је сниман на и емитован са ротирајућег цилиндра (фонограф, Едисон 1877).

54. Рођен Мосли Хенри (23. 11.) енглески физичар, један од оснивача рендгенске спектроскопије. Чувен је његов, Мослијев, закон из 1913, који каже да елементи са већим редним (атомским) бројем имају краће таласне дужине појединих линија. Дајући физички смисао Менделејевом периодичном систему елемената, и потврђујући истинитост планетарног модела атома, одиграо је велику улогу у развоју физике.

И када се највише очекивало од њега страдао је 10. августа 1915. у 27. години живота у Галипољској бици Првог светског рата. У неуспешном походу Британаца и Француза на Цариград убијено је преко 40 000 савезничких војника.

55. Теслин асинхрони мотор Велики амерички проналазач српског порекла Никола Тесла (1856-1943) конструисао је асинхрони мотор, који

користи наизменичну струју. Ради на принципу обртног магнетног поља. До револуционарне идеје о обртном магнетном пољу је дошао фебруара 1882. у Будимпешти у којој је 1881/82 радио у Централном телеграфском бироу. На асинхронном мотору почео је практично да ради у Стразбуру 1883. године. Обртно магнетно поље ствара статор када се кроз њега пропусти струја. Оно индукује струју у проводницима ротора, за разлику од синхроних мотора (који имају стални магнет или електомагнет са једносмерном струјом) па он почиње да ротира. Зато се асинхрони мотори називају и индукционим.

Радни модел трофазног индукционог мотора без четкица Тесла је демонстрирао 1887. и исте године је у октобру и новембру пријавио патенте. Наредне године, представљајући своју техничку публикацију "Нови систем за моторе и трансформаторе наизменичне струје", објаснио је рад релуктног, асинхроног и синхроног мотора. У периоду од 1887. до 1890. године Тесла је пријавио своје најзначајније патенте везане за вишефазне струје.

Слика 5: Никола Тесла (1856-1943) испред спиралног секундара високо-фреквентног трансформатора. Снимак је начињен на прелазу векова у његовој лабораторији у Њујорку, у улици Истен Хистен бр. 46 (46, Easton Houston Street). Снимио Џорџ Гартн Бејн. Раније се тврдило да у рукама држи „Теорију природне филозофије“ свога земљака Руђера Бошковића. (11,12,17,40,55) (© Музеј Николе Тесле, Београд. Сигнатура: MNT, VI/V, 14)

Теслин мотор, због своје једноставности (без четкица), бешумности, великог коефицијента корисног дејства (претвара 95% електричне у механичку енергију) и незахтевности у одржавању, се користи више од свих других мотора. Нашао је бројне примене у индустрији, домаћинству итд.

56. Откривен фотоелектрични ефекат, односно емитовање електрона из метала под дејством светлосног, односно ултраљубичастог зрачења. Откриће је начинио Хајнрих Херц (1857-1894) немачки физичар јеврејског порекла, чији су професори били Кирхоф и Хелмхолц. Природу фотоэффекта објаснио је А. Ајнштајн.

Захваљујући Х. Херцу исте године су први пут произведени електромагнетни таласи.

Занимљиво је да је његов нећак Густав Херц (рођен 1887) добио Нобелову награду за физику 1925, да је Густавов син Карл први применио ултразвук у медицини и да се Карлов син Ханс данас бави биофизиком у Шведској.

57. Сванте Аренијус (1859-1927) је најзад 1887. године формулисао теорију електролитичке дисоцијације тј. разлагања електролита на јоне, под утицајем молекула растварача. Она је узрок електричне проводљивости њеног раствора. Радећи на овој проблематици Аренијус је докторирао 1884. и добио Нобелову награду за хемију 1903. године.

Овај шведски истраживач, сматра се једним од оснивача физичке хемије. Заједно са неколико колега 1901. је потврдио Максвелову хипотезу да космичка зрачења врше притисак на честице. Овом појавом покушао је да објасни природу поларне светлости, сунчеве короне и расејање живота у космосу. Тврдњом да притисак светлости помера и споре и друге носиоце наследног материјала кроз космос, постао је творац панспермије. По овој теорији живот није створен на Земљи, већ је на њу доспео падом метеорита или космичке прашине. Поменимо на крају да се притисак Сунчеве светлости у зависности од рефлексивности површине креће од 2 до 5 μPa .

58. Павле Паја Јовановић (1859, Вршац - 1957, Беч) је урадио слику „Укротитељ змија“ (107,5 x 83 cm). Слика је направљена 1887. у Египту, приликом Пајиног путовања по Блиском истоку и Северној Африци. Испоставило се да је то најскупља слика једног српског аутора, јер је продата у Лондону за 117 000 фунти. Слика се налази у Каиру у збирци Шафир Габр.

59. Спиридон Гопчевић, аташе Краљевине Србије Публициста Спиридон Гопчевић, (23,26) иначе и чувени астроном аматер, 1886. и 1887. заступао је дипломатске интересе Србије у Берлину, а 1887-1890. у Бечу. Рецимо нешто више о њему, јер се у нашој средини мало зна о њему.

Био је син једно време највећег тршћанског бродовласника Спиридона Гопчевића Старијег, познатог српског патриоте из Боке Которске и мајке Аустријанке. После завршене гимназије и незавршене музичке академије посветио се новинарству. Познат је по огромном броју извештаја из ратом захваћених подручја, пре свега балканских, као и политичких, војних, етничких, историјских... анализа, објављеним у новинама и часописима немачког говорног подручја. Обимније радове штампао је у бројним књигама. Био је добровољац у херцеговачком устанку српског народа против Турске 1875, као и у црногорско-турском рату 1876. Због сталних путовања у Европи је често представљан као „балкански пустолов“. Био је необично надарен – говорио је више језика, написао је и више књига лаке литературе,

бавио се астрономијом, компоновао је две опере . . . али је и застрањивао – на пример – лажно се представљао да је потомак Немањића, заступао је расистичке ставове, штампао је измишљене приказе и рецимо астрономске закључке, временом је постао мизантроп . . .

Слика 6: Спиридон Гопчевић (1855-1936?) Портрет је снимљен 1890. на молбу Милана Касумовића, преводиоца Гопчевићеве књиге "Стара Србија и Македонија", да се уз превод објави и његова фотографија. На грудима му је медаља Светог Саве, коју му је доделило Друштво „Светог Саве“ из Београда.

Окусивши због политичких чланака и затворску мемлу, 1893. решио је да се посвети астрономији, за коју се нешто раније, у Цељу, јако заинтересовао. На острву Лошињ, у месту Мали Лошињ (итал. Lussinpiccolo), подигао је астрономску опсерваторију коју је водио до 1909. године. Посматрао је и проучавао пре свега планете, а радове је објављивао и у познатим астрономским часописима. Када су рецензенти почели да сумњају у веродостојност његових мерења, односно резултата и да одбијају његове радове, С. Гопчевић 1899. покрене свој приватни часопис *Astronomische Rundschau* („Астрономски преглед“), који је излазио 10 година.

Гопчевићеви гости на Малом Лошињу били су многи астрономи. Међу њима је био и његов пријатељ Филип Фот, немачки селенограф. Он му је даровао повећи кратер Бренер на нашој страни Месеца – Leo Brenner је био чест Гопчевићев астрономски псеудоним.

Од 1909. до 1912. је у Америци. Пред рат и за време Првог светског рата наставља да се бави публицистичким радом бранећи губитничку аустро-угарско – немачку страну. Године 1920. објављује четири књиге, а онда нестаје из јавног живота. У Берлину га 1926? виђа новинар „Политике“, како се бави аквизитерским послом. Није познато ни где је, ни када је умро; наравно ни где је сахрањен.

60. Обележен центар Европе Река Тиса настаје спајањем украјинских закарпатских речица Беле и Црне Тисе. Убрзо после настанка Румуније Тиса је кратко време била гранична река између Украјине и Румуније. На њеној румунској страни 1887. подигнут је четворострани обелиск којим је обележен географски центар Европе.

Године 1887. рођени су:

01. 01. Вилхелм Канарис, адмирал, шеф немачке обавештајне службе, Абвера. Своју заверу против Хитлера, платио је главом 1945. године.

21. 01. Мод Фарис-Луз, рођена Дејвис Ова Американка је по Гинисовој књизи рекорда била најстарија особа на свету. Поживела 115 година и 58 дана, све до 18. 03. 2002.

28. 01. Артур Рубинштајн, пољско-амерички пијаниста јеврејског порекла. Умро је у Женеви 1982.

09. 02. Василиј Иванович Чапајев, један од хероја совјетске револуције. Бежећи од белогардејаца удавио се у реци Урал 1919. године.

07. 07. Марк Шагал, белоруско-француски уметник, пре свега сликар, јеврејског порекла. Од 1941-48. је живео у Њујорку. Умро је у близини Нице 1985. године.

18. 07. Видкун Квислинг, норвешки политичар, који је од 1942-45 водио марионетску владу под немачком окупацијом. Стрелан је 1945. Његово презиме постало је синоним за сарадника страних силника, односно домаћег издајника.

12. 08. Ервин Шредингер, аустријски теоријски физичар (квантна механика). Најпродуктивније године 1922-27. провео је у Цириху. У Берлину 1927. преузима место Макса Планка, а онда се због нациста 1933. сели у Оксфорд. Нобеловац (Шредингерова једначина) је постао исте године; награду је поделио са Полом Дираком. Од 1940. до 1960. је живео и радио у Даблину. Враћа се у родни Беч 1960. У њему је умро наредне године.

11/23. 08. Фридрих Артурович Цандер, совјетски ракетни инжењер, теоретичар и визионар међупланетних летова. Рођен је у Риги у немачкој породици. Био је један од оснивача и руководилац чувене Групе за изучавање реактивног кретања (ГИРД) чијом је заслугом 1933. полетела прва совјетска ракета на течни погон. На жалост није је видео, јер је умро нешто пре њеног полетања. С. Корољев га је сматрао наследником идеја К. Е. Циолковског и својим учитељем. Имао је кћер Астру и синове Меркура и Меркурија.

13. 09. Леополд (Лавослав је неправиан превод) Ружичка, швајцарски хемичар чешког порекла, родом из Вуковара, тада у Аустро-Угарској. Године 1939. је поделио Нобелову награду за хемију са Адолфом Бутенданом. Умро је 1976. године.

06. 10. Ле Корбизије (право име Шарл Едуар Жанере-Гри) француски архитекта и уметник, швајцарског порекла. Бавио се теоријом архитектуре

функционализма и грађевинарства (употреба армираног бетона, стакла, гвожђа) и био лидер архитектуре модернизма. Умро је 1965. године.

12. 10. Паула Молден, рођ. фон Прерадовић, аустријска књижевница српског порекла (1887-1951). Ауторка је текста аустријске химне. Њен деда је био аустро-угарски генерал Петар фон Прерадовић, српски и хрватски песник. Умрла је 1951. године.

22. 10. Џон Рид амерички новинар, аутор књиге „Десет дана који су потресли свет“ у којој је као сведок описао октобарске догађаје 1917. у Санкт Петербургу. Умро је 1920. од тифуса.

31. 10. Чанг Кај Шек, председник владе у два наврата, а од 1948. до смрти 1975. председник Кине, с тиме што је 1950. од стране комуниста Мао Це Тунга био протеран на Тајван.

17. 11. Бернард Ло Монтомери - Монти, британски командант у Другом светском рату. Познат је по победи над Немцима код Ел Аламејна. Умро је 1976.

23. 11. Борис Карлоф, амерички глумац енглеског порекла. Право име му је Вилијам Хенри Прат, а међу филмофилима је познат и као Франкештајн. Прочуо се по улогама чудовишта у филмовима страве и ужаса, нарочито по филмовима о доктору Франкештајну из 1931, 1935. и 1939. године. Умро је 1969. године.

23. 11. Лотар Рендулић је као аустро-угарски официр био учесник Првог, а као немачки Другог светског рата. Између два рата је докторирао права. Код нас је познат по организовању неуспешне акције хватања партизанског команданта маршала Тита у Дрвару 1944. Као ратни злочинац у затвору је провео 10 година. Умро је 1971.

25. 12. Конрад Хилтон, амерички хотелијер норвешког порекла, оснивач међународне мреже Хилтон хотела. Умро је 1979. године.

Године 1887. умрли су:

15. 02/27. 02. Александар Порфиријевич Бородин, (1833) руски хемичар и лекар, који је светску славу стекао као композитор. Аутор је опере „Кнез Игор“ у којој су чувене „Половецке игре“. Тврдио је да га компоновање одмара од његових главних послова лекара и хемичара.

14. 07. Алфред Круп (1812), немачки индустријалац и проналазач. Наследивши рано очеву ливницу почео је да производи и наоружање. Припојивши руднике угља и гвожђа „краљ топова“ је створио највећу индустријску компанију у Европи, која и данас постоји.

17. 10. Густав Кирхоф (1824) немачки физичар. Најпознатији је по својим правилима у струјним колима, која је формулисао још као студент 1845. Бавио се зрачењем (Кирхофови закони). Анализом сунчевог спектра, са В. Бунсенем је постао суоткривач цезијума и рубидијума. Њихови радови у овој области (1859-62) уврштавају их у претече астрофизике.

28. 11. Густав Фехнер (1801) немачки природњак и филозоф, пионир експерименталне психологије (Фехнеров закон говори о односима интензитета сензације и стимулације).

01. 12. Никола Крстић (1824, Загреб) први Србин председник Хрватског сабора. Био је секретар бана Јелачића 1848. и 1849, председник Сабора 1873-84 и председник адвокатске коморе Загреба од 1871. до 1884. године. У Загребу је завршио права и постао адвокат. Филозофију је завршио у Пешти.

Овај рад је био припремљен за четвороброј ВАСИОНЕ, часописа за астрономију за 2012. годину, посвећене 125. годишњици Астрономске опсерваторије. Нажалост те године ВАСИОНА је престала да излази.

WHAT HAPPENED IN 1887, THE YEAR WHEN ASTRONOMICAL AND METEOROLOGICAL OPSERVATORY WAS FOUNDED

In 1887, Astronomical and Meteorological Observatory was founded in Belgrade. What that year was actual in our country and in the world, will be presented in about hundred stories-notes, of which 60 are numbered. Material has been collected over the past about twenty years. The notes are divided into astronomical and non-astronomical, and these others on the ones that follow developments in our regions and those from the world. Basically, these are crucial facts, but there are also those from everyday life. At the end of the paper, a list of famous people who were born and died in 1887 was given. The notes are numbered in order to be able to associate with those who speak about the same person. For example, Milan Nedeljkovic, founder of the Observatory, is mentioned in notes No. 3a, 12a, 19, 20, 26, 28, 32, 34, 36, 37, 40, and 41a. They are ordered chronologically. Those that are without an exact date are placed at the ends of the sections.

Key words: Year 1887, History of Astronomy, Astronomical Observatory